

D. MOLNÁR ISTVÁN

Költő, drámaíró, egyházfő és rendszerváltó

– 40 éve választottak lengyel pápát
III., befejező rész

A pápa és Magyarország

II. János Pál egyházfőként többször látogatott külföldre, mint összes elődje együttvéve: 104 alkalommal. Távoli földrészekre, Afrikába, Dél-Amerikába és Ausztráliába is eljutott. Járt az anglikán vallású Nagy-Britanniában, az ortodox többségű Görögországban és Romániában, mecsetekben és zsinagógákban. Nem rajta múlt, hogy oroszországi látogatása, a pravoszláv egyházi vezetéshez való közeledése sikertelen maradt. Norman Davies szavai szerint „János Pál megnyitotta a pápaságot a világ előtt”¹

Magyarországra, hat helyszínre (Budapestre, Esztergomba, Szombathelyre, Pécsre, Máriapócsra és Debrecenbe) először meghívása után három évvel, 1991-ben látogatott el. Megérkezését követően mondott beszédében régi irodalmi példákkal utalt a magyarság gyakori függetlenségi harcaira. Hangsúlyozta: „elődeitek [...] nem menekültek a múltba, hanem mindig *valami újat* akartak építeni, olyant, ami jobban megfelel az új lehetőségeknek és követelményeknek.”² [Kiemelés az eredetiben: D. M. I.] Eötvös József *Búcsú* (1836) című verséből idézte: „Az ég egy kincset ád minden hazának / S a nemzet híven őrzi birtokát”, majd így folytatta: „S nem veszhet el, míg az ezüst Dunának / Nagy tükörén egy férfiszem pihen, / S magyar lakik a parton, s a hazának / Csak egy romlatlan gyermeke leszen”. Hasonló gondolatot emelt ki Kisfaludy Károly *Mohács* (1824) című költeményéből: „Él magyar, áll Buda még!” A tudományos és művészeti élet képviselői előtt elmondta: örül, hogy megszűnőben vannak az ideológiai monopóliumok, együttműködhetnek különböző politikai és vallási nézeteket valló alkotók. Nagyra értékelt a Szent István által meghonosított kereszténység magyarországi remekműveit.

Az első pápa volt, aki ökumenikus találkozón vett részt a református egyház jelképeként számon tartott

debreceni Nagytemplomban. Kocsis Elemér püspök kérésére szóba hozta a határainkon túli magyar kisebbség helyzetét. Máig sem vesztette el aktualitását, amit ott mondott. „Bár még akadnak olyanok, akik továbbra is harcolnak a vallásos hit ellen, azoknak az ideológiáknak az összeomlása, amelyekkel néhány európai kormány az Evangéliumot próbálta helyettesíteni, légtüres teret teremtett. [...] Mint keresztények a legjobb szolgálatot most azzal tehetjük, hogy *újból közösen teszünk tanúságot azokról a keresztény értékekről, amelyek Európa és Magyarország alapjait megvetették.*”³ [Kiemelés az eredetiben: D. M. I.] Kivételes gesztus volt részéről, hogy megkoszorúzta a XVII. században gályarabságra ítélt kálvinista papok emlékművét. Máriapócsra, az ismert görög katolikus zarándokhelyen ukránul, szlovákul, az Ukrajna által el nem ismert rutén, azaz ruszin nyelven és románul is köszöntötte a megjelent híveket, akiknek vallásgyakorlása a rendszerváltozásig, vagy legalább 1956-ig tiltott volt – kivéve Magyarországot. Budapesti búcsúbeszédében sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy a határainkon túl élő magyarokkal nem találkozott. Ezt egyébként Tempfli József nagyváradi püspök nehezményezte.

Második látogatására 1996-ban került sor a panonhalmi apátság alapításának 1000. évfordulóján. Budapestre érkezése után, mondandójának összegzéseként, a *Szózat*ból idézett: „És annyi balszerencse közt, / Oly sok vizsály után, / Megfogyva bár, de törve nem, / Él nemzet e hazán.” A győri püspöki konferencián személyes tapasztalatai alapján kérte: „Képezzetek ki szakembereket a modern kommunikációs eszközök használatára!”⁴ Elutazása előtt tervezett, de el nem hangzott beszédében úgy fogalmazott, hogy a magyar nép „bizalommal tekint Európára, mint arra a nagy közös otthonra, amelyben minden népnek ki kell tudni fejeznie azt a sajátos gazdagságot, ami őt jellemzi. Ennek megvalósulása érdekében az egyes nemzetek együttélése mindig a jog és igazságosság, a szolidaritás és az együttműködés szilárd alapján nyugodjon.”⁵

A breviáriumban is közölt megnyilatkozásai tanúskodnak arról, hogy nemcsak az egyház számára tartotta fontosnak a szentté avatott Árpád-házi

1 DAVIES, Norman: *Európa története*, Osiris, Budapest, 2000, 1018.

2 *A pápa szól hozzátok. II. János Pál pápa hazánkban (1991. augusztus 16–20.)*, szerk. BÉKÉS Gellért – Cz. BALASSA Mária, Katolikus Szemle, Róma, 1991, 12.

3 *Uo.*, 89., 91.

4 [Ismeretlen szerző]: *A reménységet erősítette a pápa útja*, Magyar Nemzet, 1996. szeptember 9., 3.

5 II. JÁNOS PÁL: *Az el nem hangzott búcsúbeszéd*, Új Ember, 1996. szeptember 15., 10.

királylányokat, Erzsébetet, Margitot, Kingát és Hedviget, akik szerepet játszottak a lengyel történelemben, hanem a jelen nézőpontjából is. Erzsébet szerint „korát meghaladó távlatokban gondolkodott. [...] A krisztusi igazság szabaddá tette arra, hogy egységet építsen két nép között, hogy hidat verjen szembenálló társadalmi osztályok között.”⁶ Margitot a tatár pusztítás után a népe lelki újjáépülését elősegítő szentként említette: „S most kell jól értenünk az analógiát a mi korunkkal: az olyan országok, mint a ti hazátok, mindig súlyos erkölcsi, lelki pusztításnak voltak kitéve. S most kovászra van szükség, kovászra a társadalom lelki újjáépítésében; és a fiatalok ez a kovász akarnak lenni.”⁷ A Krakóhoz kötődő Hedviget, aki lengyel királynő lett, ő avatta szentté. A Szent István-i örökség kapcsán nyilatkozta, hogy „a Magyarország és Európa előtt álló feladat nagyobb, mint mindaz, amit anyagi és kulturális erőinkkel megvalósíthatunk [...] Ne hátul kullogva rimánkodjatok azért, hogy befogadjanak benneteket, hanem úgy jelentkezzetek, mint akik a keresztény eredetű nagy európai hagyományt hordozzátok!”⁸

*

II. János Pál fent idézett szavai meggyőzően igazolják, hogy a pápa tisztában volt a nemzeti kultúra, a nemzeti hagyományok jelentőségével. A nemzetfogalom meghatározásával az elméleti általánosítás szintjén is többször foglalkozott. 1980-ban az UNESCO párizsi központjában mondta el a nemzeti és történelmi azonosság megőrzéséről szóló, ma is aktuális véleményét, amelyet *Emlékezet és azonosság* című, olaszul 2005-ben kiadott könyvéből idézünk: „A kultúra révén válik az ember emberibbé [...] A nemzet amaz emberek nagy családja, akiket különböző kapcsolatok, ám mindenekelőtt a kultúra fűznek össze. A nemzet a kultúra által és kultúrájában létezik. [...] Olyan nemzetből származom, amelyet a történelem legnagyobb eseményei ráztak meg, amelyet szomszédai többször is halálra ítélték, ám amely mégis fennmaradt és önmaga maradt. Megőrizte azonosságát, és a felosztások ellenére is megőrizte nemzeti szuverenitását, nem fizikai erejére, hanem csakis kultúrájára támaszkodva. Ez a kultúra nagyobb hatalomnak bizonyult minden más erő-

nél.”⁹ Ebből az utolsó könyvéből kiderül az is, hogy a nemzetet elsősorban kulturális jelenségnek tartotta: „A »nemzet« terminussal olyan közösséget jelölünk, amely egy bizonyos területen él, és saját kultúrája megkülönbözteti őt más közösségektől. A katolikus társadalmi tanítás úgy tartja, hogy mind a család, mind a nemzet természetes társadalmi egységek, s nem pusztán konvenció eredményeként jöttek létre.”¹⁰

Zárszó

A pápát rokonszenvenessé tette derűs egyénisége, a legtajékozottabbak pedig nagyra becsülték gazdag, sokszínű munkásságát. A katolikusok, a többi keresztény felekezethez tartozók és a nem hívők körében egyaránt tapasztalt népszerűségét annak is köszönhetette, hogy kihasználta a modern média adta lehetőségeket, szónoki képességeivel és mondanivalójával tömegeket tudott megszólítani. Emberi és gondolkodói nagyságát mutatja, hogy a legkülönbözőbb világnézetű emberek értékelték pozitívan tevékenységét.

2005. április 2-án hunyt el. A liberális nézeteket valló Nadas Péter *Karol Wojtyła halálára* címmel a *Neue Zürcher Zeitung*-ban megjelent, majd az *Élet és Irodalom*-ban újraközölt cikkében a következőket írta róla: „Wojtyła pápa megválasztását úgy ünnepeltük a barátommal, mintha bensőséges közünk lenne megválasztása ősrégi aktusához [...] Megválasztása olyan volt, mint egy személyes győzelem abban az óriási függetlenségi háborúban, amelyet Európa keleti felének népei hol nyíltan és önfeláldozóan, hol pedig gyáván, alattomban, saját tetteik és élethazugságok szövetségébe bonyolódva vívtak a diktatórikus világhatalommal. A küzdelmet nem lehetett megnyerni. A kultúra logikája mégis kiragadta a krakkói érseket a diktatúra kellős közepéből, hogy a pápai trónra emelje.”¹¹ Azon már vitatkozhatunk, hogy meg tudta-e újítani egyházának hitéletét, hogy sikerült-e összebékítenie a különböző egyházakat.¹² Az

9 II. JÁNOS PÁL: *Emlékezet és azonosság. Beszélgetések az ezredfordulón*, ford. SAJÓ Tamás, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2017, 100.

10 *Uo.*, 83.

11 NADAS Péter: *Karol Wojtyła halálára*, *Élet és Irodalom*, 2005. április 8., 3.

12 Nadas szerint: „A harcos római egyház, mely inkább a hierarchia világos politikai megfontolásaira épült, nem az egyházfő hitének minőségére, a lengyel pápa hitével nem tudott mit kezdeni. [...] A protestánsokat az üdvözüléssel kapcsolatos állásfoglalásával még távolabb lökte, a bizánci és a római kereszténységet nem sikerült egymáshoz közelebb hoznia.” – *Uo.*

6 *Szent II. János Pál pápa breviáriuma*, szerk. KONCZ Éva, Szent Geléért Kiadó és Nyomda, Budapest, é. n. (4. kiadás), 107–108.

7 *Uo.*, 10–11.

8 *Uo.*, 77–78.

utóbbi évtizedekben a vallásgyakorlók száma (lehet, hogy a térség nem minden országában) növekszik, az egyházak egymáshoz való közelítése pedig II. János Pál fontos célja volt. Brzeziński *Önértékeléséből* idézünk: „Spirituálisan mindannyian ugyanazon az oldalon álltunk. És abban a kontextusban nem volt nehéz beszélnem vele, akár politikáról volt szó, akár bizonyos szintű teológiai vagy hitbéli kérdésekről. Egyszer azt mondtam neki, azért vagyok katolikus, mert katolikusnak születtem, de ha Kínában születtem volna, most buddhista lennék. Számomra sokféle módon elérhető a rajtunk túl létező értelem, és nem csupán egy módon. Azt hittem, nem fog velem egyet érteni, de ezt mondta: Teljesen igaza van.”¹³

13 *Önértékelés. Zbigniew Brzezińskivel Charles Gati beszélgetett = GATI, Charles (szerk.): Zbig. Zbigniew Brzeziński, a stratégia, ford.*

Dziwisz számára ez volt Wojtyła, illetve II. János Pál életművének tanulsága: „Az egyháznak ott kell jelen lennie, ahol az emberek vannak. Az egyház mintegy elkíséri az embert és a társadalmat életének útján, de azt mindig erkölcsi szinten teszi. A közvetlen politikai tevékenységben nem szabad részt vennie! Az viszont egyenesen kötelessége, hogy a társadalmi és politikai jelenségeket erkölcsileg megítélje.”¹⁴

DUDIK Annamária Éva és NAGY Mónika Zsuzsanna, *Noran Libro* (Kiadó), Budapest, 2014, 319.

14 DZIWIŚ, Stanisław: *Egy élet Karol Wojtyła mellett*, ford. KONCZ Éva, Új Ember Kiadó, Budapest, 2007, 188.

Füredi Richárd: A 63. gyalogezred emléktáblája (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 1931)